

ROLA WAPNIA W FIZJOLOGII KOMÓRKI

Michał M. Dyzma

Fundacja na rzecz Nauki Polskiej

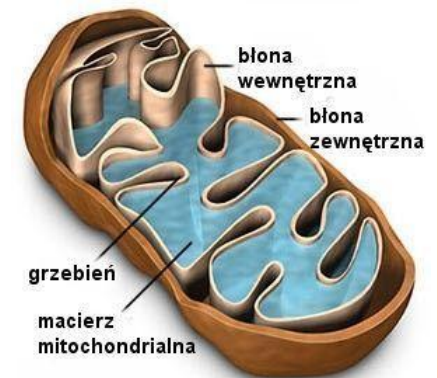
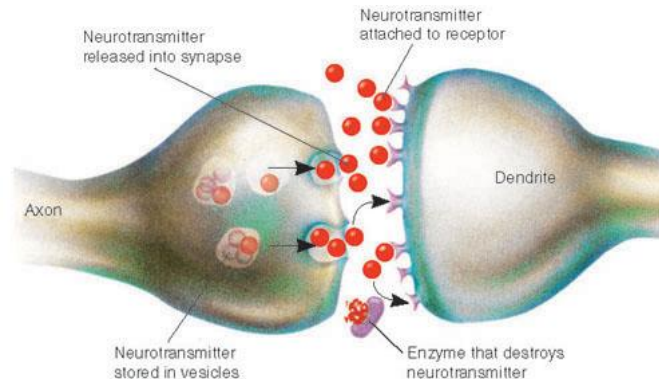
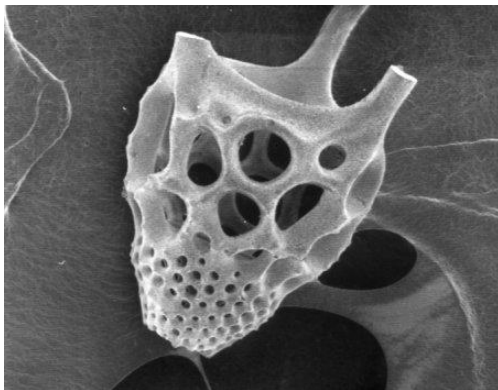

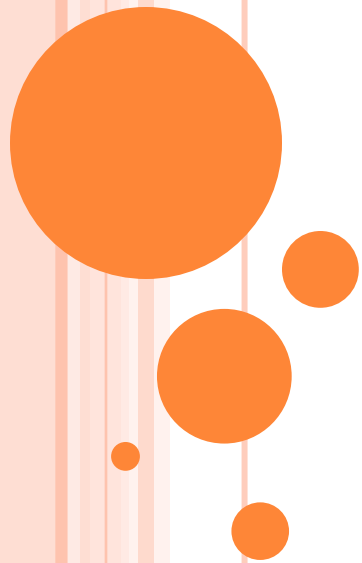
PLAN REFERATU

- Historia badań nad wapniem
- Domeny białek wiążące wapń
- Homeostaza wapniowa w komórce
  - Komórkowe rezerwuary wapnia
  - Białka buforujące
  - Pompy wapniowe
- Przykłady kaskad sygnałowych z udziałem Ca^{2+}
  - Skurcz mięśnia
  - Rola kalmoduliny w skurczu mięśni gładkich i LTP
  - CICR (Calcium Induced Calcium Release)

DO CZEGO WYKORZYSTYWANY JEST WAPŃ W ORGANIZMIE

- Budulec szkieletu (90% całego wapnia)
- Pierwotny i wtórny przekaźnik sygnałów wewnątrzkomórkowych
- Regulator procesów uczenia się i pamięci (LTP)
- Regulator metabolizmu (aktywność enzymów cyklu Krebsa)

HISTORIA

TROCZĘ HISTORII

- **Sydney Ringer**
(1836-1910)

Pionier badań nad rolą
wapnia w organizmie.

HISTORIA BADAŃ Ca^{2+}

Odkryto udział Ca^{2+} w skurczu wyizolowanych serc

1883

1954

Chelatowanie Ca^{2+} powoduje relaksację mięśni

Odkryto, że Ca^{2+} łączy się z wyizolowaną aktomiozyna, aktywując ją

1959

Odkryto, że Ca^{2+} jest aktywnie transportowany i gromadzi się w mitochondriach i ER

1961/62

Wyizolowano pierwsze białko
wiążące wapń (kalbindyna)

1966

Odkryto pompę wapniową w
ścianie komórkowej erytrocytów

Odkryto prąd wapniowy
aktywowany wapniem, wyizolowano
pompe wapniowa SERCA
(*Sarco{endo}plasmic reticulum
Calcium ATPase*)

1970

Odkryto kalmodulinę

Odkryto wpływ IP_3 na uwalnianie
wapnia z repozytorów ER

1983

Opublikowano strukturę 3D
pomp SERCA

2002

???

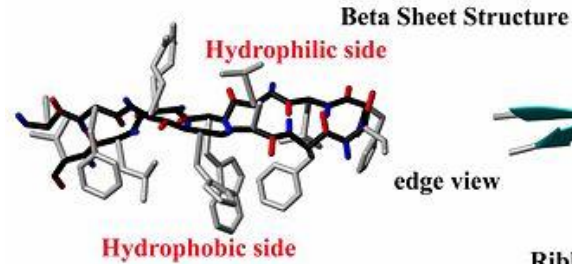
2010-14

DOMENY BIAŁEK WIĄŻĄCYCH WAPŃ

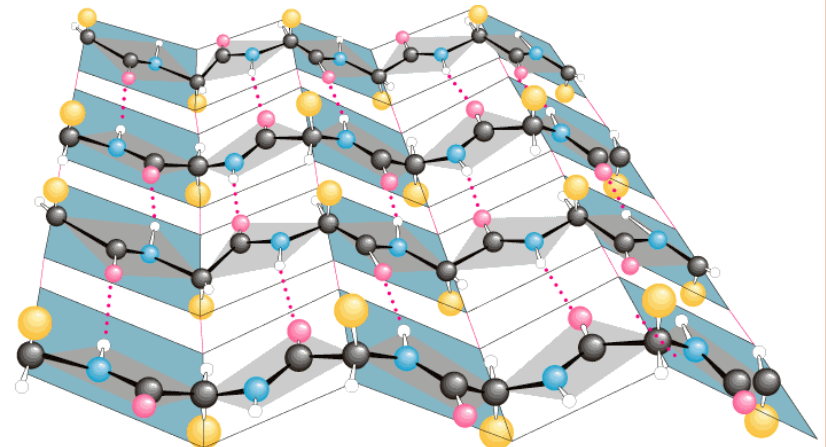
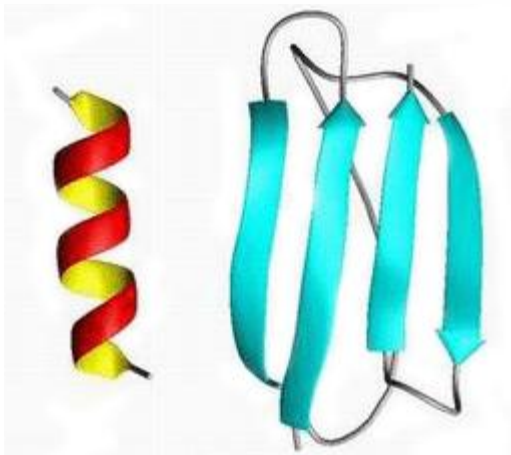
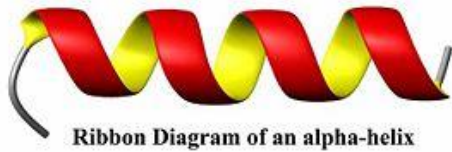
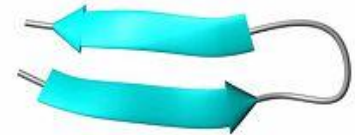
DRUGORZĘDOWA STRUKTURA BIAŁKA

edge view

Ribbon Representation

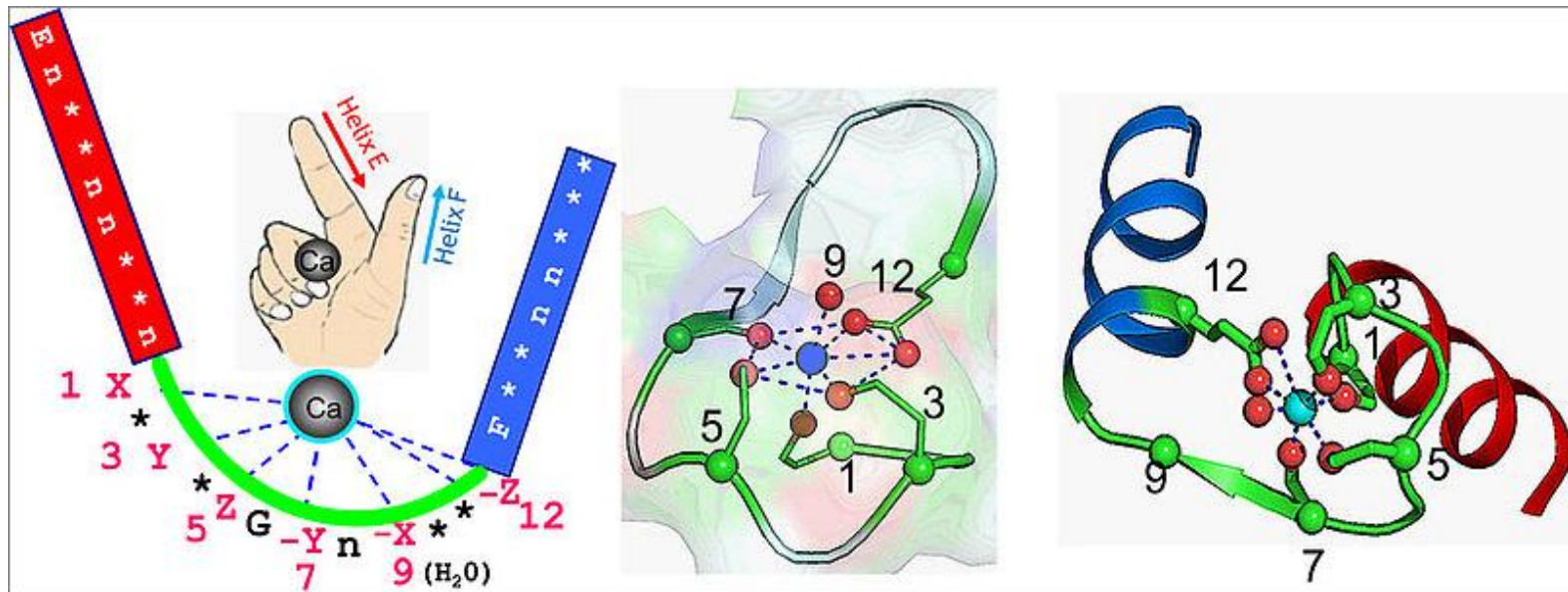

DOMENY WIAŻĄCE WAPŃ

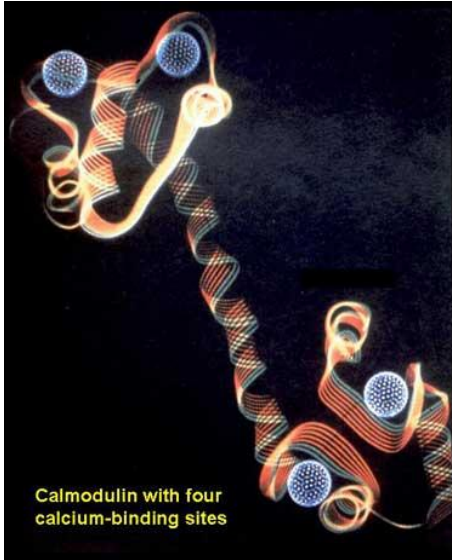
Domena białkowa: fragment cząsteczki białka wyodrębniony ze względu na specyficzną strukturę i samoistną zdolność spełniania konkretnej funkcji.

- Domeny E-F (np. kalmodulina)
- Domeny C2 (np. fosfolipaza)

DOMENY E-F

KALMODULINA (BIAŁKO NALEŻĄCE DO GRUPY CABP)

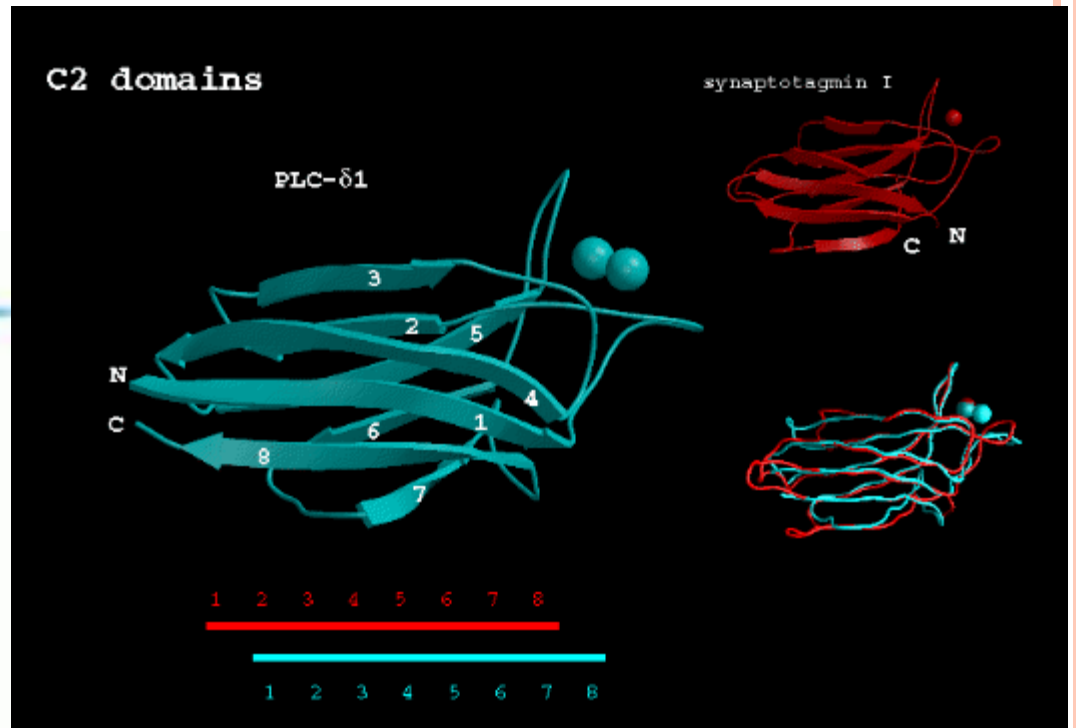
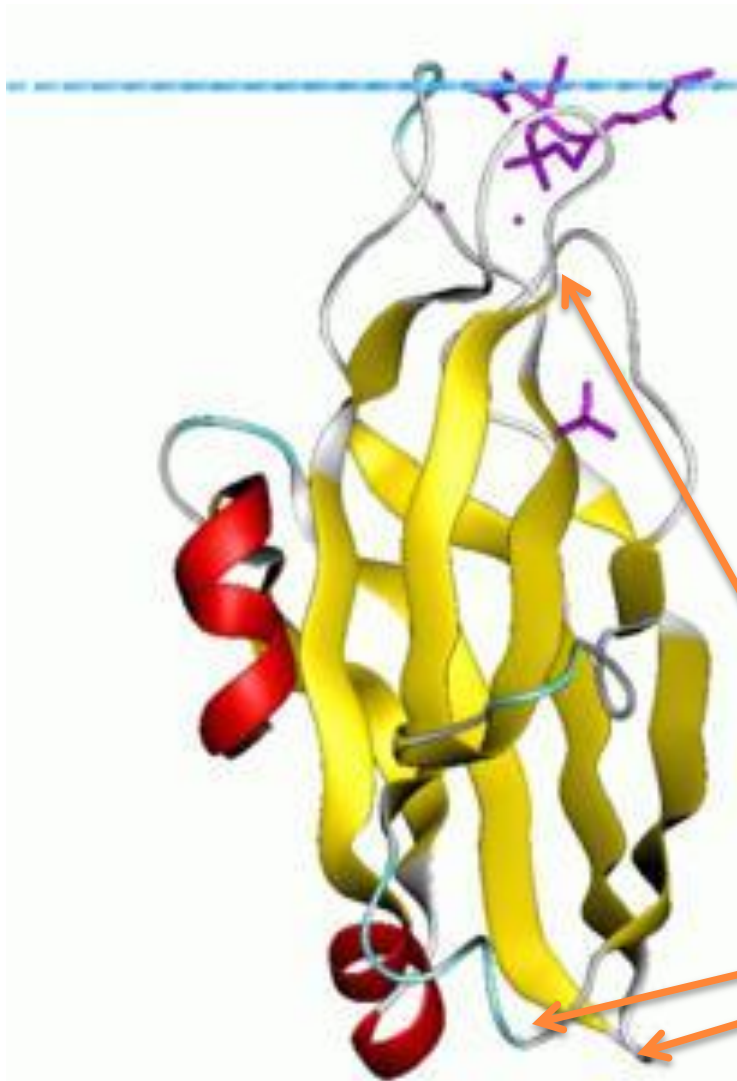
1 mol kalmoduliny wiąże 4 mole Ca²⁺

Po związaniu co najmniej 3 jonów Ca²⁺ następuje jej aktywacja

Kompleks kalmodulina – Ca²⁺ reguluje:

- kinazy i fosfatazy białkowe
- enzymy [aktywność i lokalizację] (np. enzymy przemian węglowodanów)
- białka wchodzące w skład cytoszkieletu
- uwalnianie neuroprzekaźników

DOMENY C2

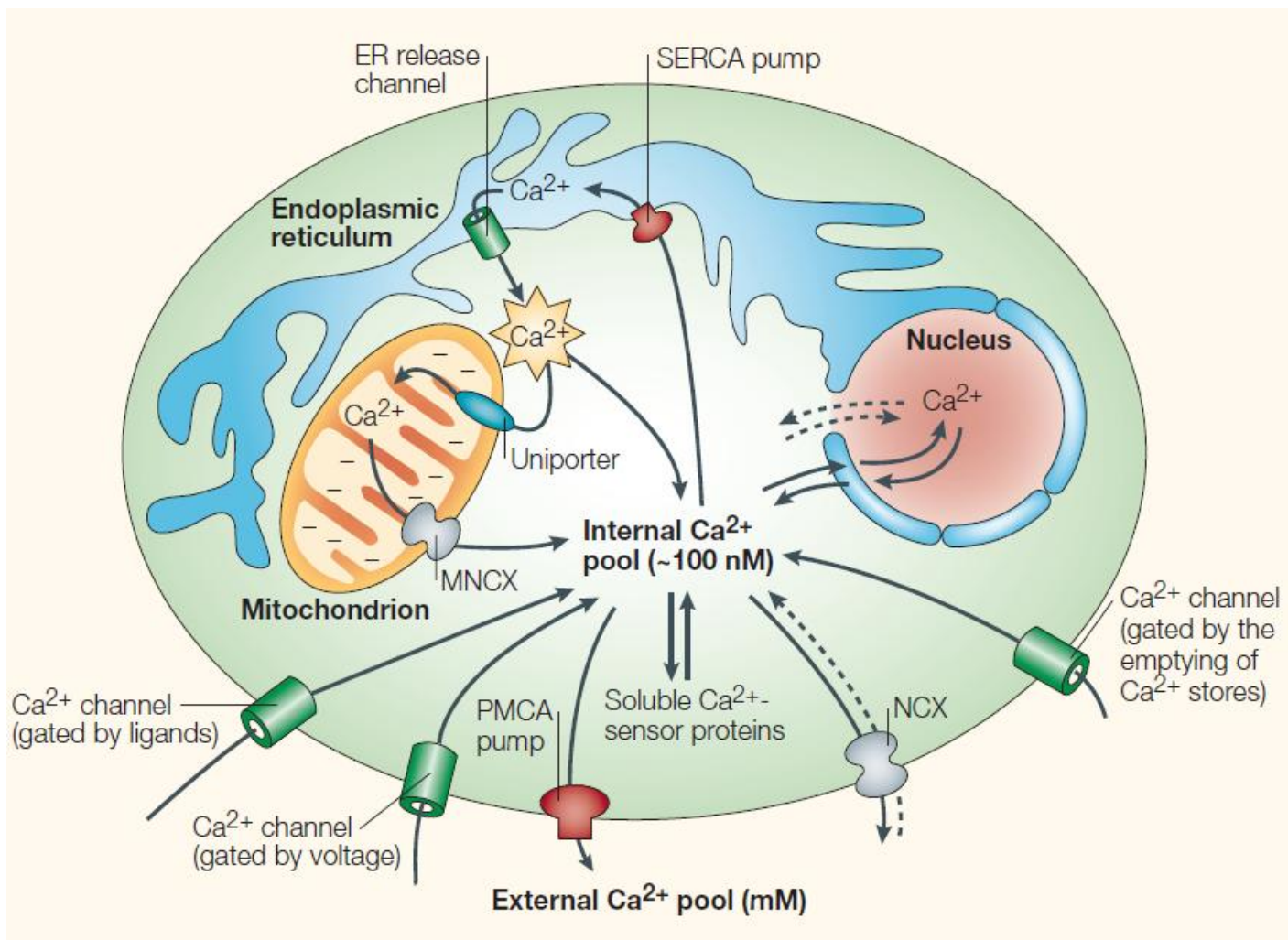

Miejsca wiązania wapnia

HOMEOSTAZA WAPNIOWA W KOMÓRCIE

RÓWNOWAGA WAPNIOWA W KOMÓRCZE

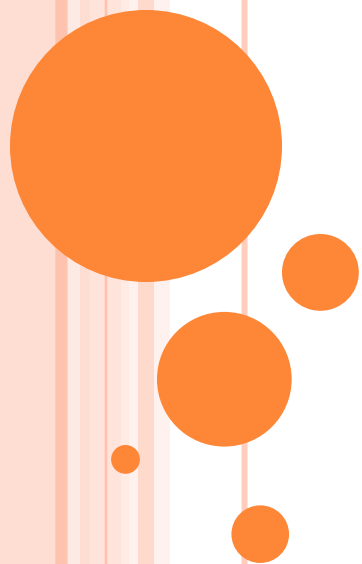

BIAŁKA ZAANGAŻOWANE W UTRZYMYWANIE

ODPOWIEDNIEGO STEŻENIA Ca^{2+} W CYTOPLAZMIE:

1. **PMCA** (ang. *plasma membrane Ca^{2+} -ATPase*) – usuwanie Ca^{2+} z cytoplazmy na zewnątrz komórki
2. **NCX** (ang. *Na^+ , Ca^{2+} -exchanger*) - usuwanie Ca^{2+} z cytoplazmy na zewnątrz
3. **SERCA** (ang. *Ca^{2+} pump of sarco[endo]plasmic reticulum*)- usuwanie Ca^{2+} z cytoplazmy do ER
4. **DHPR** (ang. *dihydropyridine receptor*) – napływ Ca^{2+} do cytoplazmy z zewnątrz (bramkowane napięciem)
5. **RyR** (ang. *ryanodine receptor*) - napływ Ca^{2+} do cytoplazmy z ER

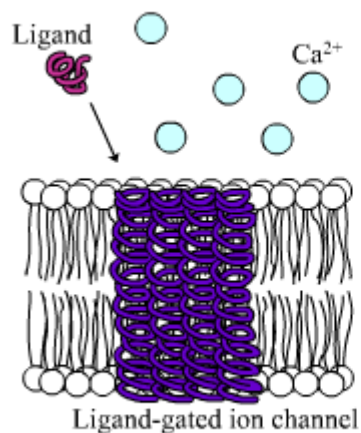

SZLAKI SYGNAŁOWE

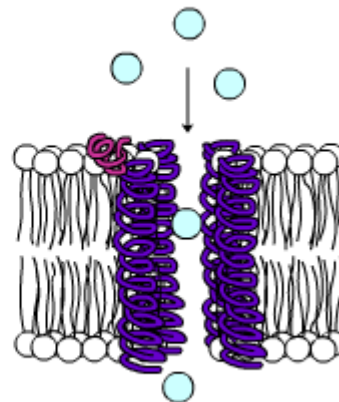
FUNKCJE WAPNIA W KOMÓRCIE

- Pierwotny przekaźnik informacji
- Wtórny przekaźnik informacji

WAPŃ JAKO SYGNAŁ PIERWOTNY

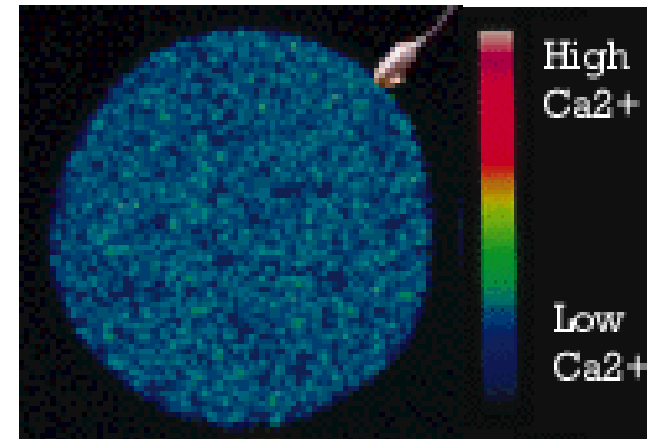
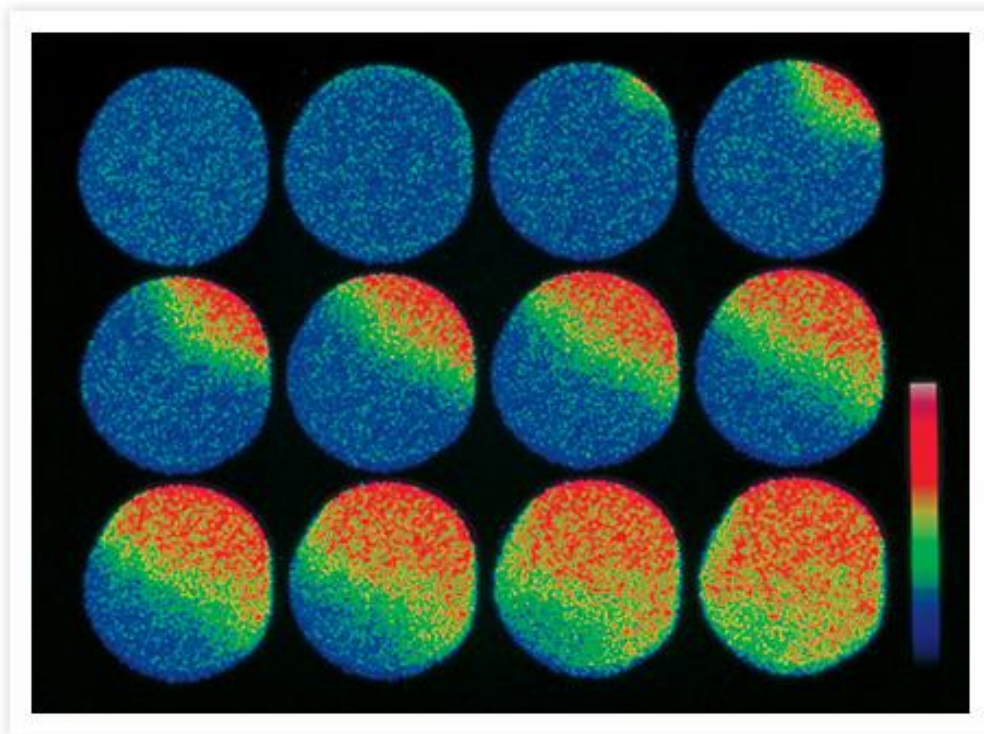
przestrzeń
międzykomórkowa

wnętrze komórki

Kanały jonowe bramkowane ligandem i /lub napięciem

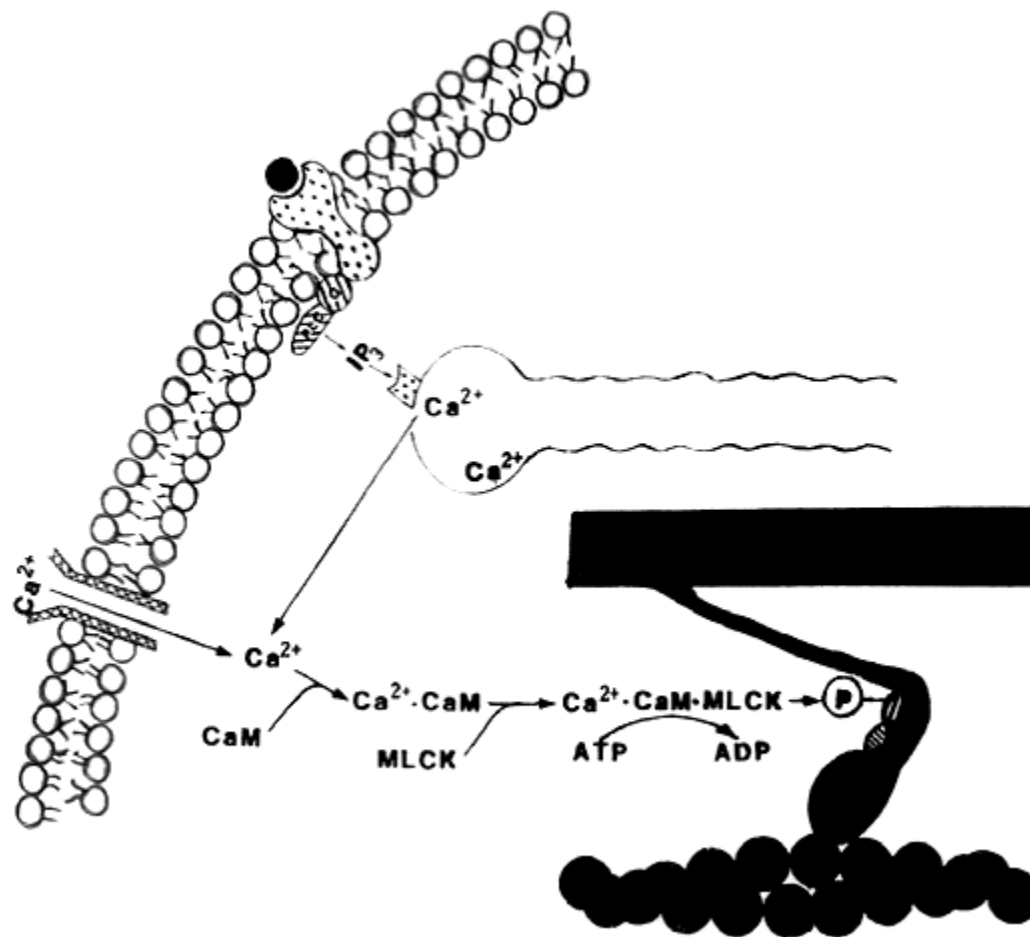
FALA WAPNIOWA W OOCYCYE

INNE PRZYKŁADY

- Skurcz mięśnia gładkiego
- Plastyczność synaptyczna

SKURCZ MIĘŚNIA GŁADKIEGO

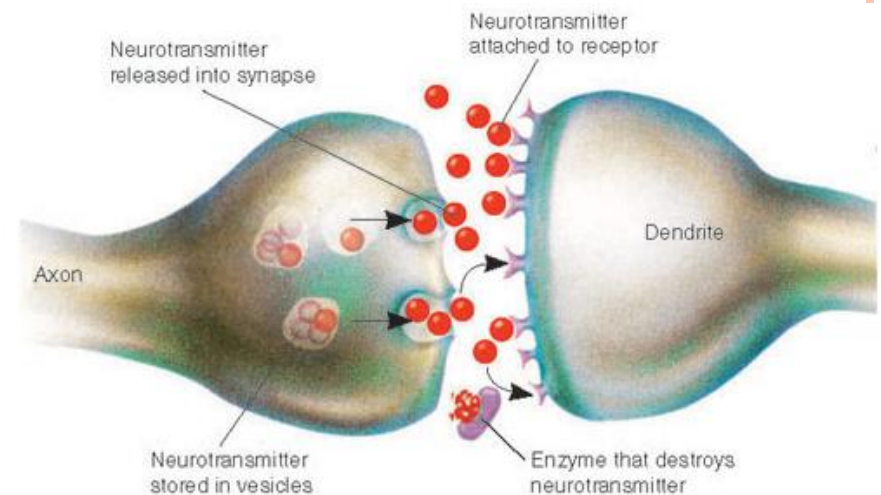

PLASTYCZNOŚĆ SYNAPTYCZNA

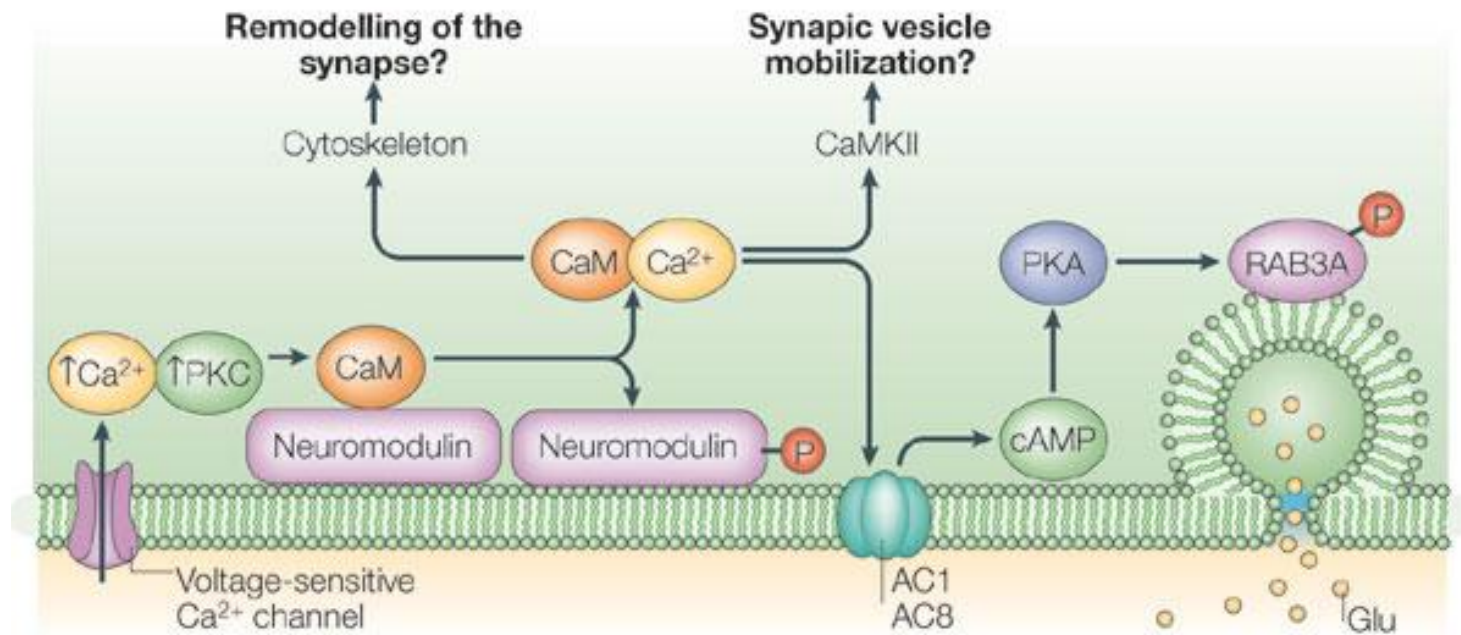

Uczenie się

Konsolidacja pamięci

PLASTYCZNOŚĆ SYNAPTYCZNA A KALMODULINA

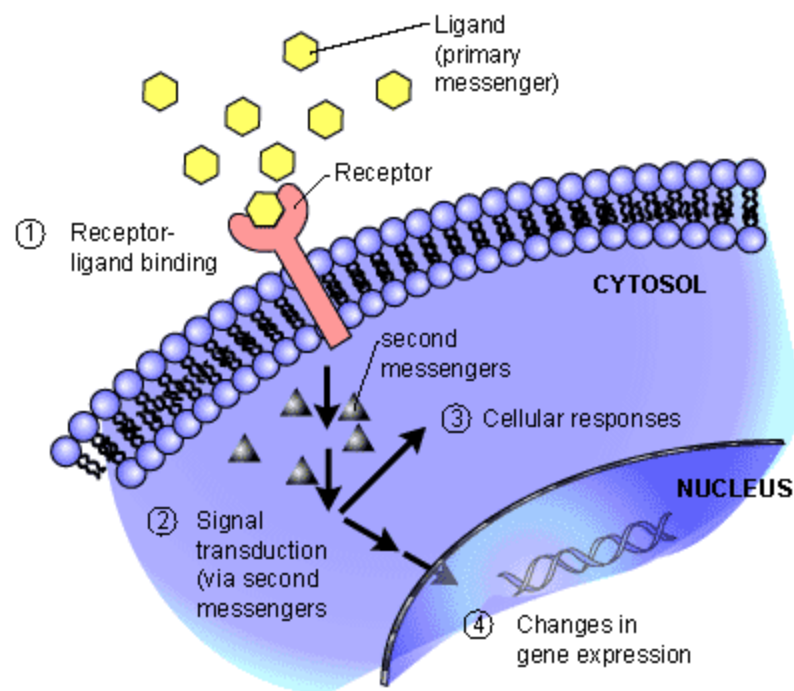
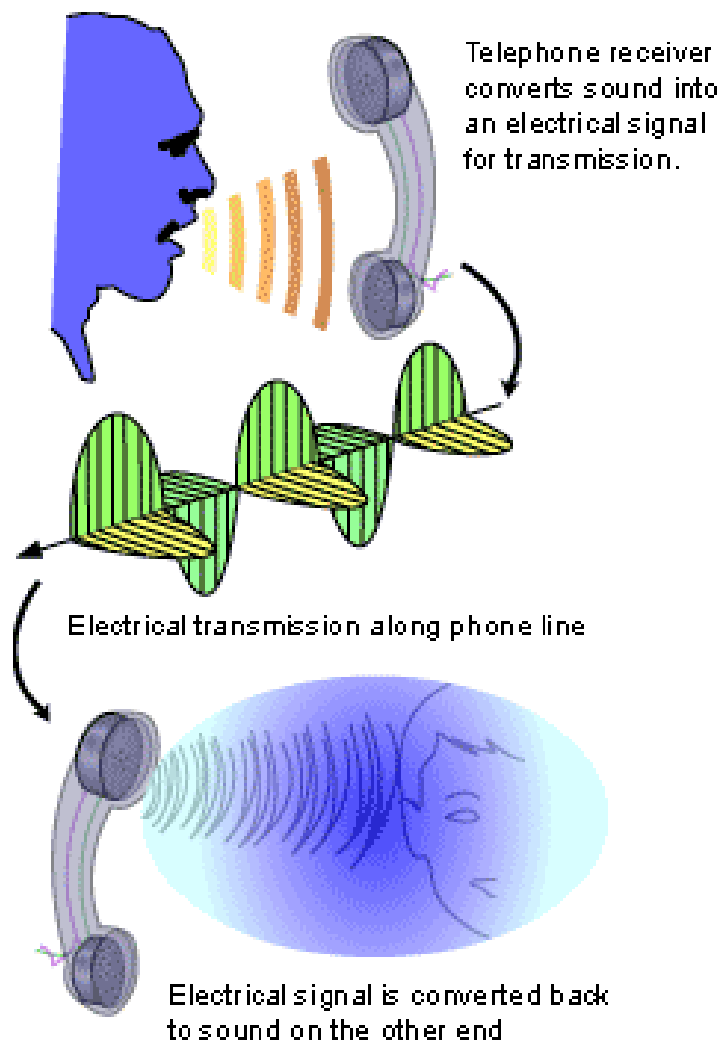
Nature Reviews | Neuroscience

Zhengui Xia & Daniel R. Nature Reviews Neuroscience 2006 (4), 267-276

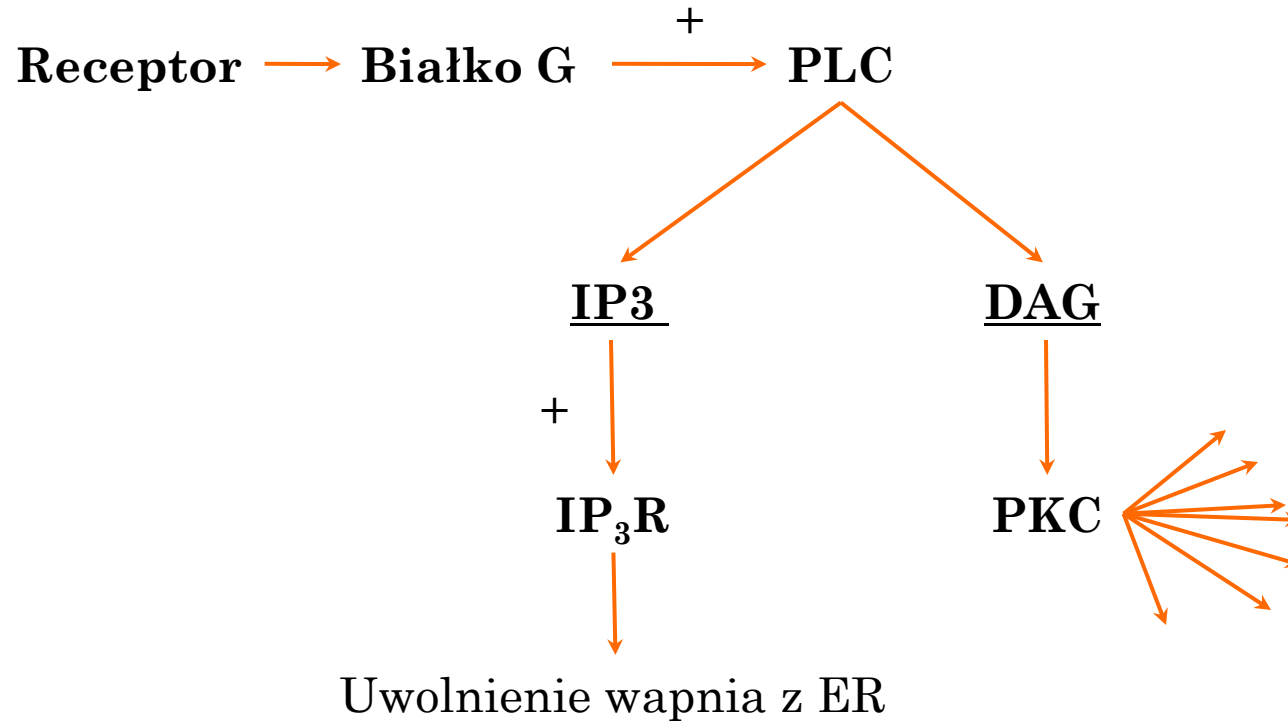

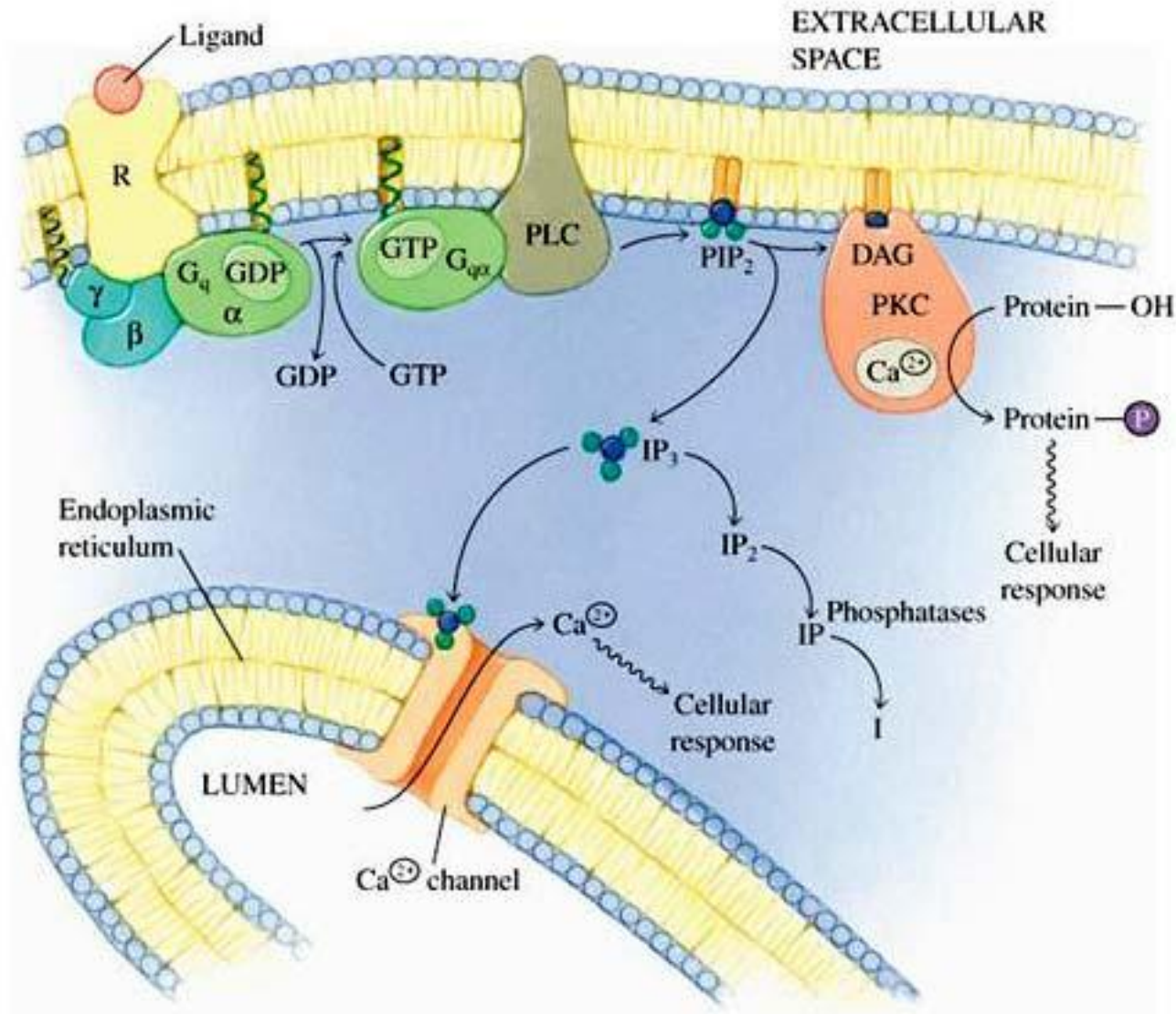
WAPŃ JAKO SYGNAŁ WTÓRNY

TRANSDUKCJA SYGNAŁU

TRANSDUKCJA SYGNAŁU W KOMÓRCIE

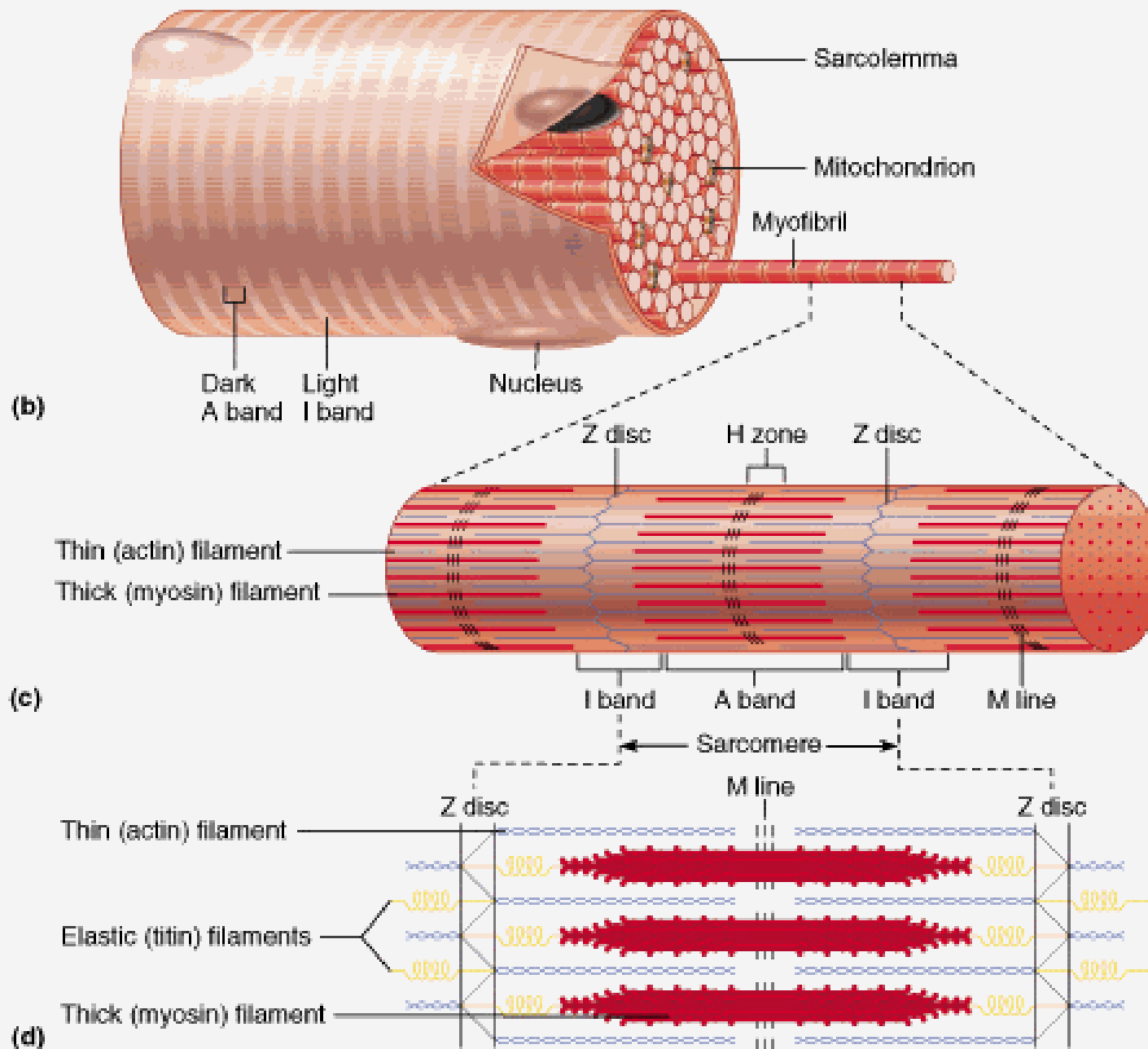

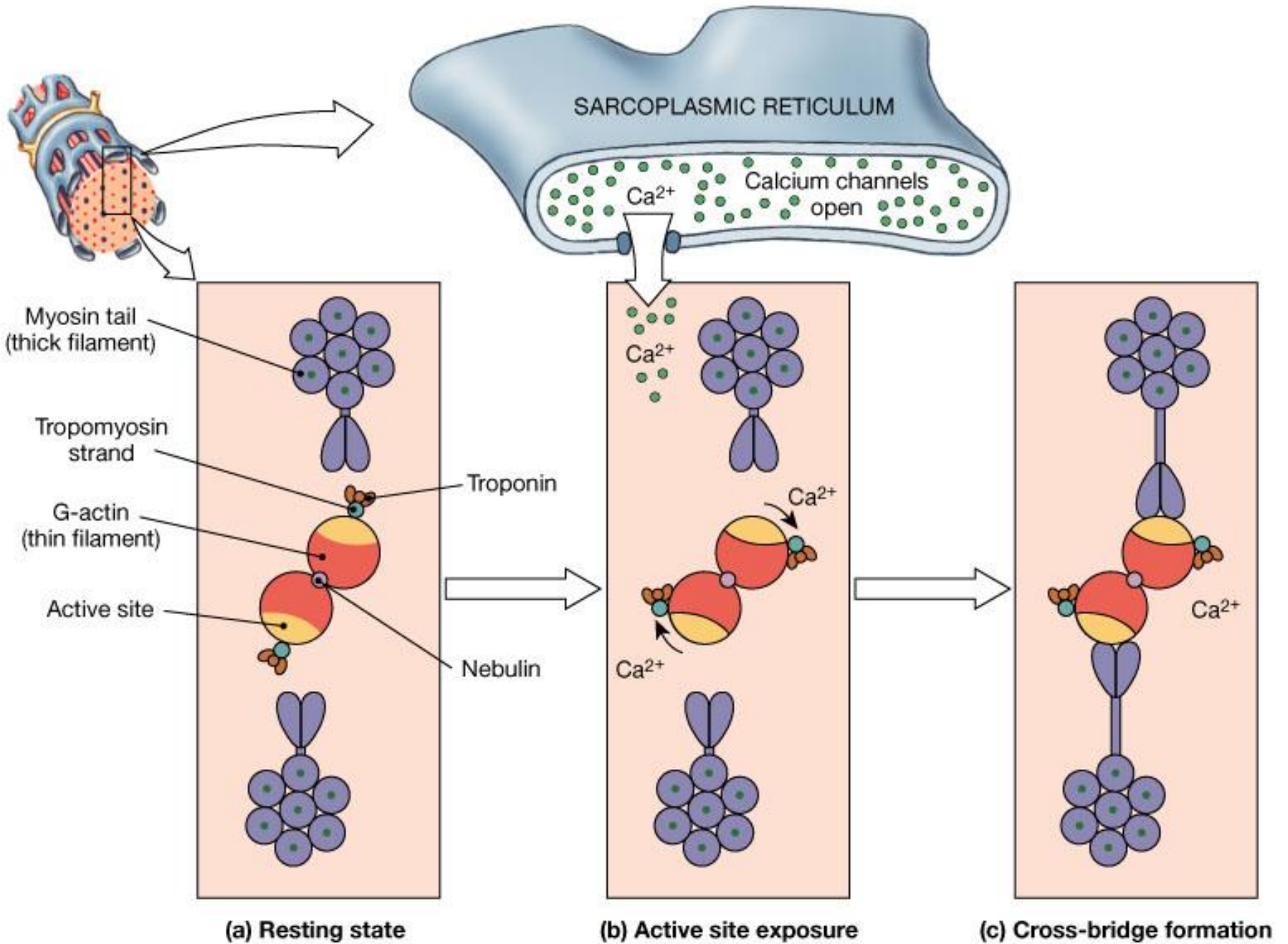
R-receptor; PLC-fosfolipaza C; DAG-diacyloglicerol; PKC-fosfolipaza C; IP₃-inozytolo 1,4,5-trifosforan; PIP₂-fosfatydyloinozytolo 4,5-difisforan

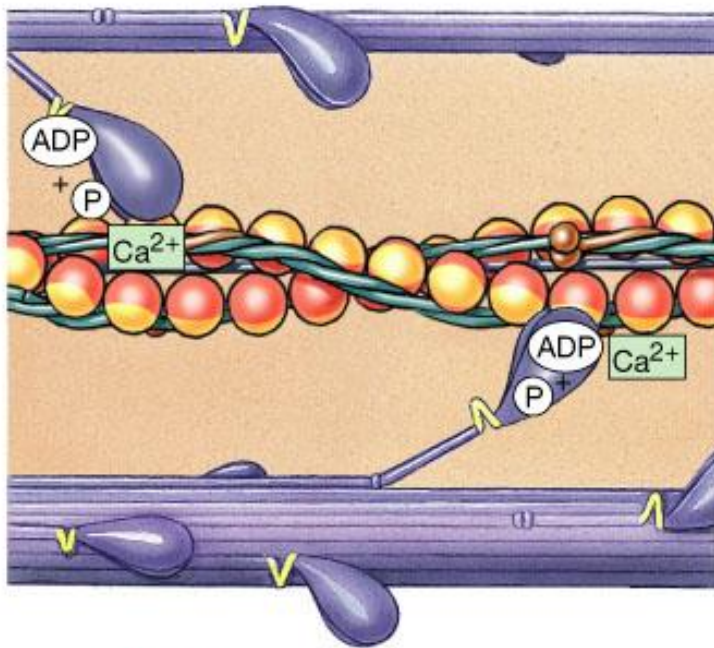

JAK TEN MECHANIZM WYKORZYSTYWANY JEST W KOMÓRCE?

- Skurcz mięśni szkieletowych
- Aktywacja transkrypcji szerokiej gamy genów
- Apoptoza

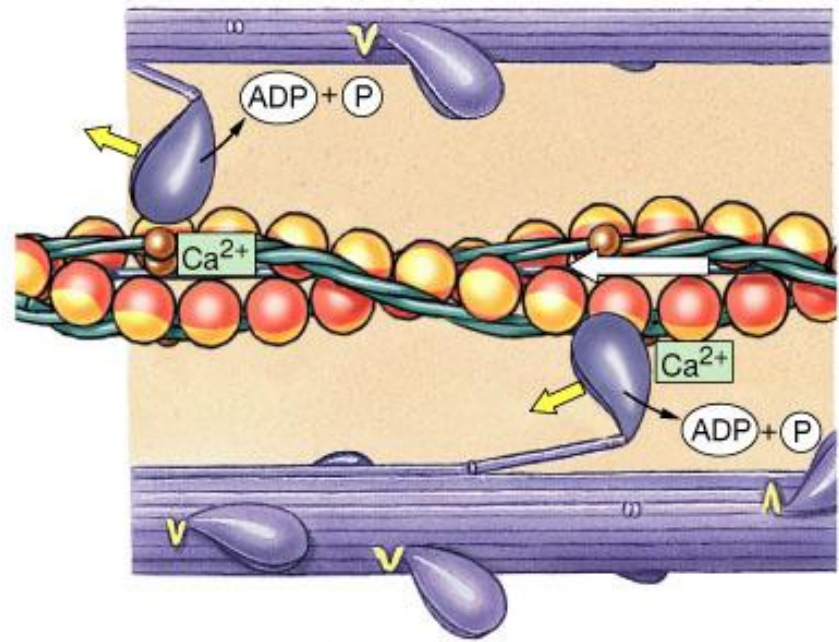

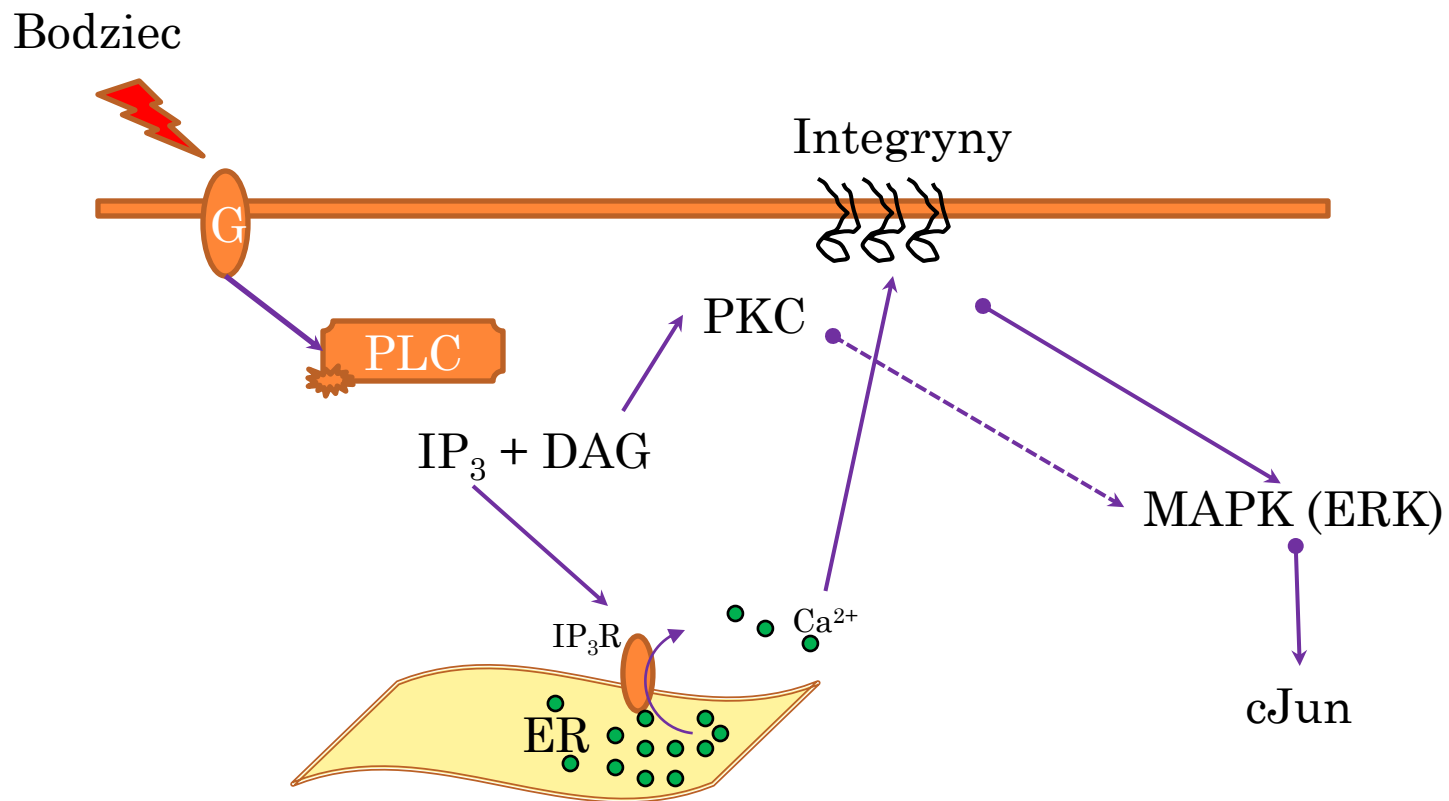
STEP 2: Cross-bridge attachment

Copyright © 2004 Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

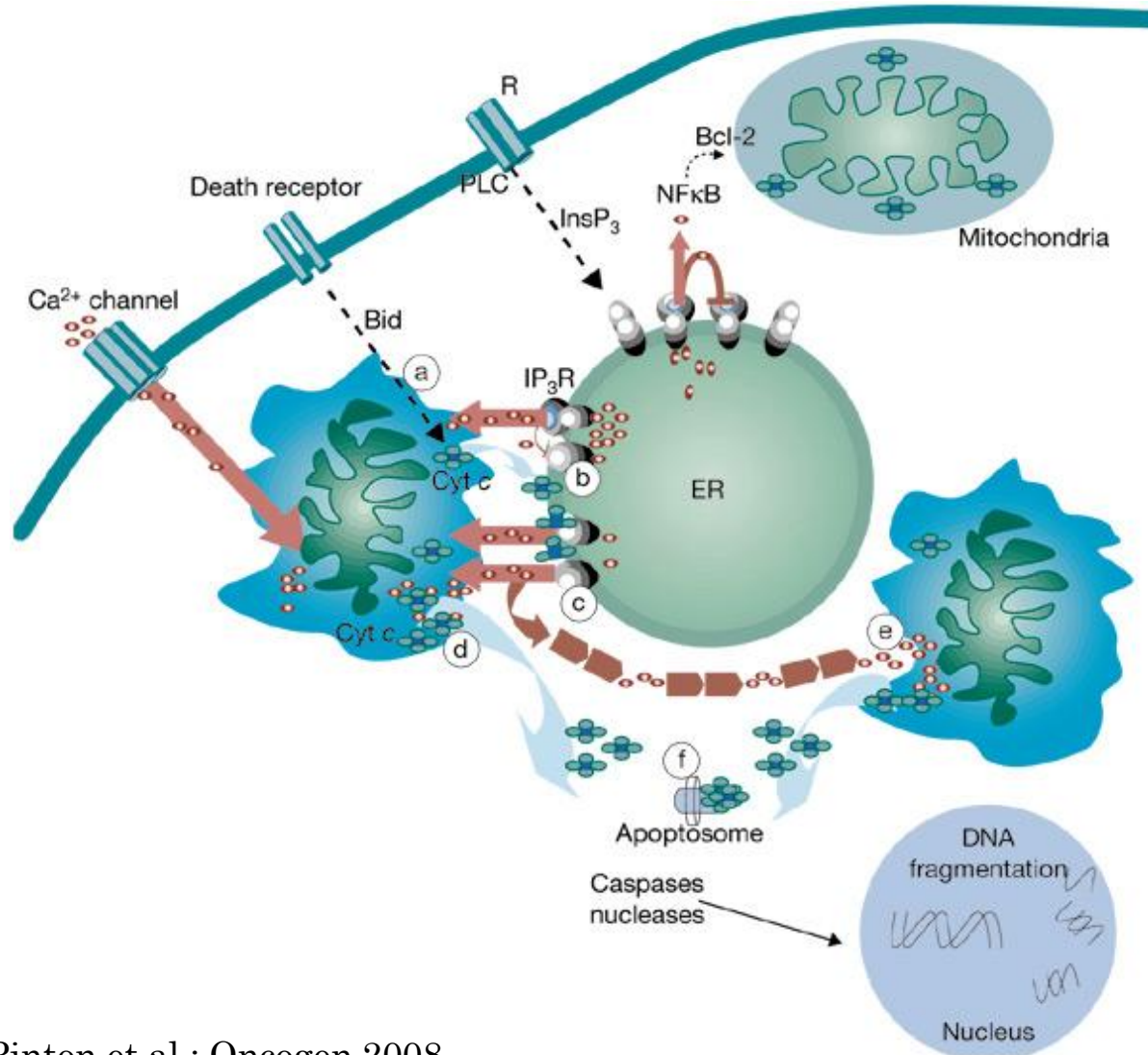
STEP 3: Pivoting of myosin head

AKTYWACJA MAPK

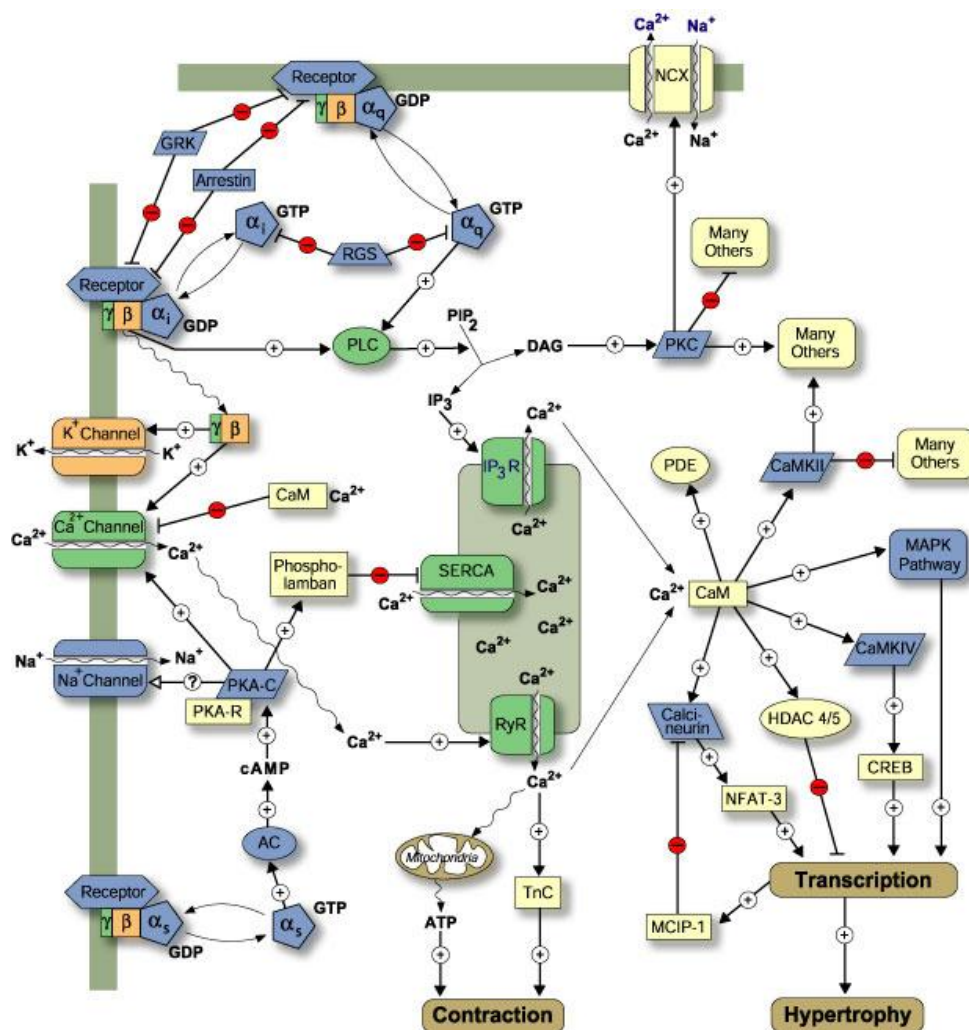
SZLAK APOPTOTYCZNY ZALEŻNY OD WAPNIA

Pinton et al.; Oncogen 2008

WAPNIOWA SIEĆ SYGNAŁOWA - PODSUMOWANIE

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

Michał Dyzma
mdyzma@ippt.gov.pl

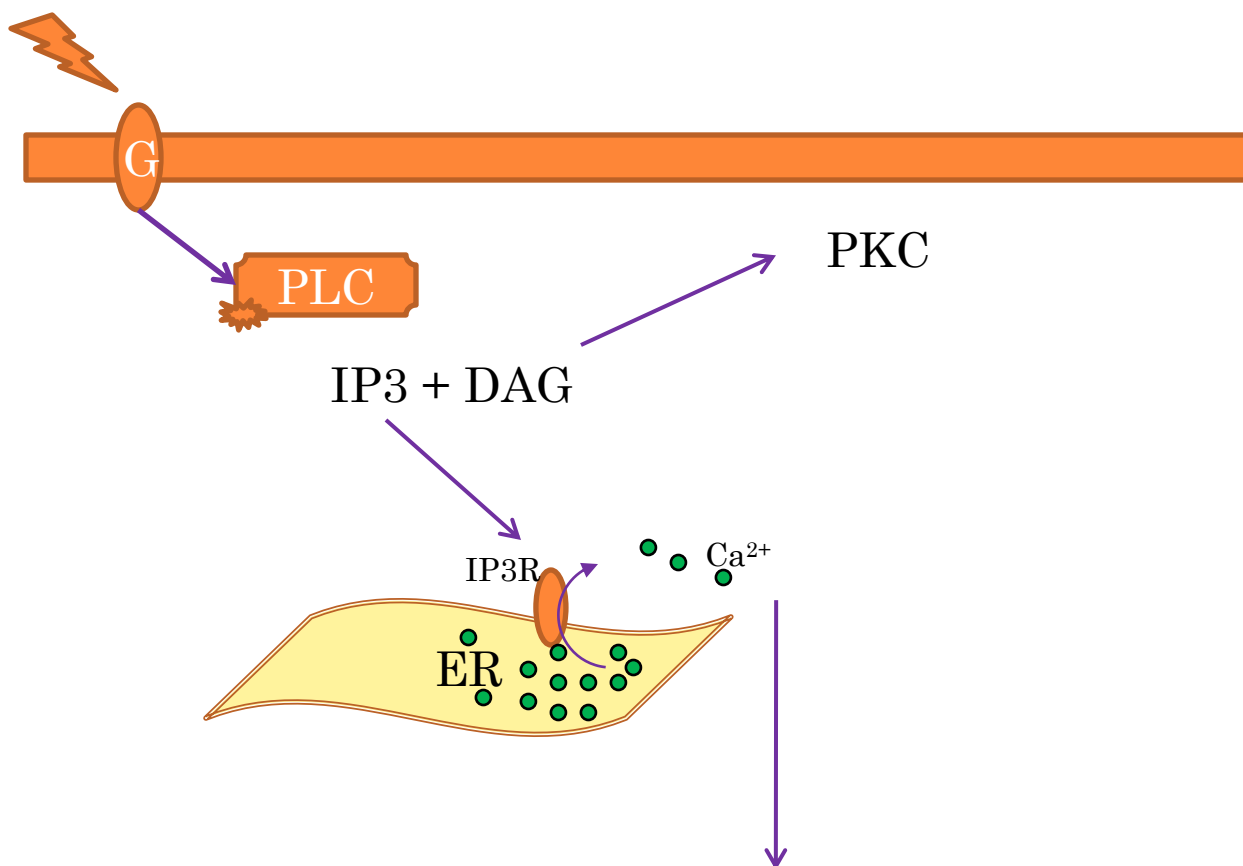

Fundacja na rzecz Nauki Polskiej

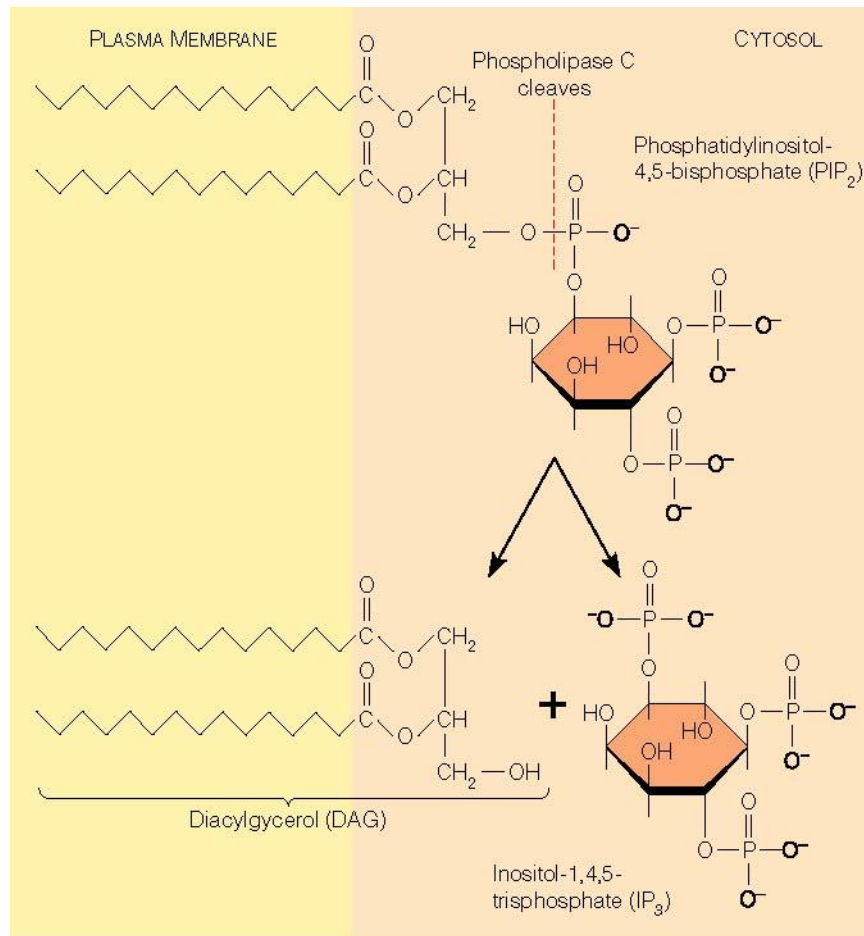

CICR – CALCIUM INDUCED CALCIUM RELEASE

Podstawowy mechanizm sprzęgający sygnał chemiczny z odpowiedzią mechaniczną komórki mięśniowej.

DZIAŁANIE FOSFOLIPAZY

Copyright © 2005 Pearson Education, Inc. publishing as Benjamin Cummings

